

تأملی در قواعد و روش شناسی تأویل

در منظومه عرفانی ابن عربی

نقیسه اهل سمردی*

استادیار گروه فلسفه و کلام اسلامی دانشگاه اصفهان

چکیده:

علیرغم برخی مخالفتها، تأویل را میتوان روش ابن عربی برای شناخت واقع دانست. بحث از قواعد و روش شناسی ابن عربی در تأویل، هدف اصلی این مقاله است. أخذ تأویل از حضرت حق، توجه به عقل در عین کافی ندانستن آن، لزوم توجه به معنای الفاظ و قواعد دستوری جملات، توجه به نصوص و ظواهرآیات از جمله اصول و قواعد حاکم بر تأویل پژوهی ابن عربی است. او تأویل را امری ذو مراتب میداند. نزد او معنای تأویلی تنها یکی از وجوه معانی کلام است و با تأویل، متشابه از تشابه خود خارج نمیشود و لذا عارف همیشه در بیان اشارتهای خویش جانب احتمال را رعایت میکند. ابن عربی، روش خود و عرفا را اشارت در مقابل تفسیر مینامد و ضمن منتسب دانستن این شیوه بیان به حضرت حق، دو وجه برای انتخاب این روش ذکر میکند. او تفسیر را از وجهی همان اشاره و از وجهی دیگر مغایر با آن میداند. یکی از اهداف مهم ابن عربی از بیان تأویل، تشویق و تهییج مخاطب برای سفر و سلوک است. بیان مبانی عرفانی و استناد به آیات، احادیث و روایات از مشخصه‌های دیگر بیانهای تأویلی ابن عارف بزرگ است.

کلیدواژگان

ابن عربی	تأویل
باطن	ظاهر
سفر	اشاره

مقدمه

تأویل واژه‌ایست که در معارف گوناگون بکار میرود. میتوان گفت روش تأویل نیز متناسب با حوزه‌بی که تأویل در آن بکار رفته، متفاوت است. اصولیان، قرآن‌پژوهان، متکلمان، اهل حدیث، فلاسفه و عرفا هر یک روش و شیوه‌یی برای رسیدن به تأویل متن وحیانی پیشنهاد میکنند^۱. چنین مشهور است که تأویل عرفا، تأویلی کشفی یا باطنی است که در مقابل تأویل عقلی قرار میگیرد و عبارتست از کشف درونی از طریق درک مستقیم و شهودی آیات قرآنی^۲.

بنابراین، در این دیدگاه، تأویل اهل عرفان - که در بسیاری مواقع، تأویل اهل باطن نیز نامیده میشود -

*.Email: sarmadi.na58@gmail.com

تاریخ دریافت: ۹۵/۶/۶ تاریخ تأیید: ۹۵/۸/۹

۱. برای نمونه رک: شاکر، روشهای تأویل قرآن، ص ۲۰۵-۳۰۷.

۲. لوری، تأویلات القرآن از دیدگاه عبد الرزاق کاشانی، ص ۳۶.